ውክልና በክልል ም/ቤቶች፡ ትኩረት በቤኒሻንግል ጉሙዝ ክልል ም.ቤት

ጥቅምት 14, 2012 ዓ.ም
አሶሳ

- ይህ ጥናት SOAS University of London ከሚገኘው Global Research Network on Parliaments and People በተገኘ የገንዘብ ድጋፍ በዋና ተማራማሪ መ/ር ፀጋዬ ብርሃኑ እና በረዳት ተማራማሪ መ/ር እዮብ ሰንበታ አማካኝነት የተከናወነ ነው፡፡

ይዘት

- መግብያ
- የውክልና ምንነትና ፋይዳ
- የምክር ቤትና ውክልና ታሪካዊ ዳራ በኢትዮጵያ
- ውክልና በቤኒሻንጉል ጉሙዝ ክልል ምክር ቤቶች
- ላለፉት 25 አመታት የብሄርና የፆታ ውክልና በክልል ምክር ቤት
- የወካይ ተወካይ ግንኙነት
- በክልሉ የወካይ ተወካይ ግንኙነትን እያጠናከሩና እያዳከሙ ያሉ ጉዳዮች
- በክልሉ ውክልናን ሊያሻሽሉ የሚችሉና ሊወሰዱ የሚገቡ መፍትሄዎች
- ማጠቃለያ

ጥናቱ እንዴት ተጠና

- በጥናቱ በርካት የቀድሞ እና ከተለያዩ ብሄር ብሄረሰቦች የተወጣጡ የአሁን የም/ቤት አባላት፤ ጡረተኛ ፖለቲከኞች፤ የsሚ ኮሚቴ አባላት፤ ወጣቶች ተሳትፈዋል፡፡

- ከዚህም በተጨማሪ ከዚህ ቀደም የነበረውን የውክልና ሂደት ለማጥናት የቆዩ ሰነዶች እና አርካይቮች የማገላበጥ ስራም በክልል ም/ቤት ተከናውኑዋል፡፡

GLOBAL RESEARCH NETWORK ON PARLIAMENTS AND PEOPLE

1. መግቢያ

- ኢ/ጵያ ላለፉት አንድ አመት ከግማሽ ወር ጊዜያት በሽግግር ውስጥ ትገኛለች፡፡
- በዚህ ሽግግር ወቅት በርካታ ለውጦች (ከውጭ ግንኙነት አንስቶ እስከ ፖለቲካል-ኢኮኖሚ) ተስተውለዋል፡፡
- በውክልናው ዘርፍም በርካታ ለውጦች ታይተዋል፡፡
- Gendur balanced cabinet
- Female President of FDRE
- Female President of the Federal Supreme Court
- በርካታ ክልሎችም ለውጡን "የሚመጥን" ማሻሻያዎች ለማድረግ ሞክረዋል

- ለውጡ በርካታ አውንታዊ ገፅታዎች ያሉት ቢሆንም በርካታ ግጭቶች በሀገሪቱ ተስተውለዋል፡፡
- ሀገራችን ኢትዮጵያም በአለም አቀፍ ደረጃ በርካታ የሀገር ውስጥ ተፈናቃዮች ያሉባት ሀገር በመሆን ያልተፈለገ ደረጃ ይዛለች፡፡ Acc. To Global report on ID Ethiopia is leading the chart of 2018.
- በበርካታ አካባቢዎች የክልል እንሁን ጥያቄዎች ተነስተዋል፡፡
- ይህ ጥናትም፤ እነዚህ ግጭቶች በርካታ ምክንያቶች ያሉዋቸው ቢሆንም የውክልና ጥያቄዎች ግን ዋነኞቹ ናቸው ብሎ ያምናል፡፡

2. የውክልና ምንነትና ፋይዳ

- እንደጽንሰ-ሃሳብ ውክልና ውስብስብና አንፃራዊ የሆነ ጉዳይ ነው።
- Substantive vs Descriptive representation
- ህብረ-ብሄራዊ በሆኑ ሀገራት Descriptive representation ፋይዳ ይኖረዋል።
- ውክልናና ዴሞክራሲ በእጅጉ የተቆራኙ ጉዳዮች ናቸው።
- ስለ ውክልናና ዴሞክራሲ ሲነሳ ወደ ህሊናችን የሚመጣ ተቋዋም ም/ቤት ነው።
- በተለያዩ ደረጃዎች የሚገኙ ም/ቤቶች የዴሞክራሲና የውክልና መሰሰዎች ናቸው።

- ትክክለኛ ዴሞክራሲ ጠንካራ፤ ግልፅ እና ወካይ የም/ቤት ተቋዋማት ያስፈልጉታል፡፡
- ዴሞክራሲ ባልዳበረባቸው አካባቢዎች ም/ቤቶች በጠንካራ አስፈፃሚ ተፅዕኖ ስር ይወድቃሉ፡፡
- ወካይና ጠንካራ ም/ቤቶች ሀሳቦች የሚንሸራሸሩባቸው የዜጎች ድምፅ ናቸው፡፡
- አልተወከልነም የሚል ማህበረሰብ ሲኖር ደግሞ ጉዳዩ ግጭትን የሚቀሰቅስ ወይም የሚያባብስ ሊሆን ይችላል፡፡

3. የም/ቤትና የውክልና ታሪካዊ ዳራ በኢትዮጵያ

- ኢትዮጵያ የ3000 ዓመት ታሪክ ያላት ጥንታዊት ሀገር ነች፡፡
- ባለፉት አንድ መቶ አመታት የነበሩ የኢትዮጵያ ነገስታት የሀገሪቱን ሰላም እና ድህንነት ለማስከበር ሁለት nation building strategies ተተግብረዋል፡፡
- ከ1983 በፊት የነበሩት በአመዛኙ ልለለነትን እንደስጋት የማየት አዝማሚያዎች ነበሩባቸው፡፡
- ሀገሪቱ አንድ ቁዋንቋዋ፤ አንድ ሀይማኖት እንዲኖራትና ጥረዋል፡፡
- ከ1983 በሁላ ደግሞ በልዩነት ውስጥ አንድነትን መፍጠር እንችላለን፡፡
- እነዚህ ሁለቱ እስትራቴጂዎች የራሳቸው ጠንካራና ደካማ ጎን ያላቸው በአንድም ሆነ በሌላ መንገድ ከውክልና ጋር የተያያዙ ናቸው፡፡

- ም/ቤቶች የስርዓቱ ነፀብራቆች ናቸው፡፡
- parliament (ም/ቤት) በኢትዮጵያ እንደ ተቋዋም ከተመሰረተ ክፍለ ዘመን እያስቆጠረ ይገኛል፡፡

- ለመጀመሪያ ጊዜ በሀገራችን የተቋዋቋዋመው በአፄው ዘመነ መንግስት የመጀመሪያዋ ዘመናዊ ህገ መንግስት በ1923 ዓ.ም ከመምጣቱ ጋር ተያይዞ ነበር፡፡
- ሁለት ም/ቤቶች ነበሩ፡፡ የህግ መምሪያና የህግ-መወሰኛ ም/ቤት

- በቀ.ኃ. ስ ዘመነ መንግስት በነበረው ም/ቤት ምርጫ ባለመኖሩ ም/ቤቶች ለይስሙላ ም/ቤቶች እንደነበሩ የፖለቲካ ታሪክ ድርሳናት ያስረዳሉ፡፡

- አባላቱም በህዝብ የተመረጡ ሳይሆኑ በሀብት መጠናቸውና ከገጂው [illegible]ው ቀረቤታ [illegible] ነበሩ፡፡

GLOBAL RESEARCH NETWORK ON PARLIAMENTS AND PEOPLE

- ቀ. ኃ. ስን ተክተው በህዝባዊ አብዮት ደርግ ወደ ስልጣን ሲመጣ የነበረውን ህገ-መንግስት ሽሮ ም/ቤቶቹም ተበትነዋል፡፡

- በመጨረሻዎቹ ጥቂት ጊዜያት ህገ-መንግስት በማርቀቅ ሸንጎን አቋዋቀመ፡፡

- በተመሳሳይም የመድብለ ፓርቲ ስርዓት ባለመኖሩ ሸንጎ የኢሰፓ ምልምሎች ብቻ ም/ቤት ነበረ፡፡ ምርጫውም ለይስሙላና ሚናውም ማፅደቅ ብቻ ነበር፡፡

- ከደርግ ስርዓት መውደቅ በርካታ ዓለማቀፋዊ ለውጦችን ተከትሎ የ[illegible]ራዊ ፋይዳ ያላቸው ለውጦች ተከስተዋል፡፡

- [illegible] ኮሚኒስ[illegible]ት መክሰም

Arts & Humanities Research Council

GCRF Global Challenges Research Fund

SOAS University of London

GLOBAL RESEARCH NETWORK ON PARLIAMENTS AND PEOPLE

- ከዚያ በፊት መደብ ላይ የተመሰረተው የትግል ስልት በኢትዮጵያ አብሮ ከሰመ፡፡ ይህም ከመደብ ትግል ወደ ብሄር ተኮር ትግል ተቀየረ፡፡
- ከሽግግር መንግስት በሁላ የፌደራላዊ ስርዓት በሀገሪቱ ተፈጠረ፡፡
- ከኢፌድሪ መንግስት ምስረታ ተከትሎ ግን የም/ቤቶች አደረጃጀትና የውክልና ስርዓቱም መሻሻሎች አሳየ፡፡
- ም/ቤቶች በፌድራልና በክለሎች ተደራጁ፡፡
- በፌደራል ደረጃ ብቻ ሁለት ም/ቤቶች የህዝብ ተወካከከችና የፌደሬሽን ም/ቤቶች ተደራጁ፡፡
- ስለዚህ የክልል ም/ቤቶች የፌደራል ስርዓትን ተከትለው የመጡ ድህረ 1983 ክስተቶች ናቸው፡፡

Arts & Humanities Research Council · GCRF Global Challenges Research Fund · SOAS University of London

ውክልና በቤኒሻንጉል ጉሙዝ ም/ቤቶች

- ከፌደራል ስርዓት መዘርጋት በፊት በነበሩ ም/ቤቶች በክልሉ በስፋት የሚገኙ ብሄረሰቦች በሚገባ አልተወከሉም፡፡
- ከአካባቢው የወጡ ውስን የሸንጎ አባላት ቢኖሩም በኢሰፓ ውስጥ በነበራቸው ሚናና ለገጂው መደብ በነበራቸው ቀረቤታና ታማኝነት የገቡ እንጂ የህዝብ ድምፅና ተወካይ አልነበሩም ማለት ይቻላል፡፡
- ቤ/ጉ እንደ ክልል የተዋቀረው የፌደራል ስርዓት ተከትሎ ነው፡፡ የክልል ም/ቤቶችም ከዚህ ስርዓት ጋር ተያይዘው የመጡ ናቸው:;

ውክልና በታችኞች የመንግሰት መዋቅሮች

- በክልሉ ም/ቤቶች በሶስቱ መዋቅሮች ይገኛሉ።
- የክልል ም/ቤት
- የወረዳ ም/ቤትና
- የቀበሌ ም/ቤቶች
- ከብሄረሰቦች ውክልና አንፃር በየደረጃው የሚገኙ ም/ቤቶች ፍፁም ልዩነቶች ይታይባቸዋል።
- በታችኛው መዋቅር የሚገኙ ም/ቤቶች ፍፁም ወካይ ሆነው እናገኛቸዋለን።
- የመስክ ምልከታ ባደረግንባቸው ቀበሌዎች ያገኘነው መረጃ እንደሚያሳየው በቀበሌ ደረጃ ሁሉም ብሄር-ብሄረሰቦች በሚገባ ተወክለዋል።

ት25 አመታት የብሄርና የ
በቤ/ጉ/ክ/ም/ቤት

- ከ1987 ዓ.ም በፊት የመደራጃና የመታገያ መሳሪያ የነበረው መደብ ነበር
- ከፌደራል ስርዓት መምጣት በሁላ ግን በብሄር ተተክተዋል፡፡
- በብሄር ውክልና ጉዳይ የቤ/ጉ/ክልል ጉዳይ ለብቻው ተነጥሎ የሚወደስ ወይም የሚንከዋሰስ መሆን የለበትም፡፡
- የክልል የውክልና ሂደት ከሀገራዊ ሁኔታ ጋር አጣጥሞ ማየት ያስፈልጋል፡፡
- ሁሉም ክልሎች ቤሄርን ተከትሎ የተደራጁ ናቸው፡፡
- በሁሉም ክልሎች ሊያስብል በሚችል መልኩ የክልል ባለቤትና ሌሎች ብሄረሰቦች የሚል ሀሳብን በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ አምጥቷዋል፡፡
- ይህ ዴሞክራሲ ካለመዳበር ጋር ተያይዞ በውክልና ስርዓቱ ላይ የራሱን አስተዋፅኦ አበርክቷዋል፡፡

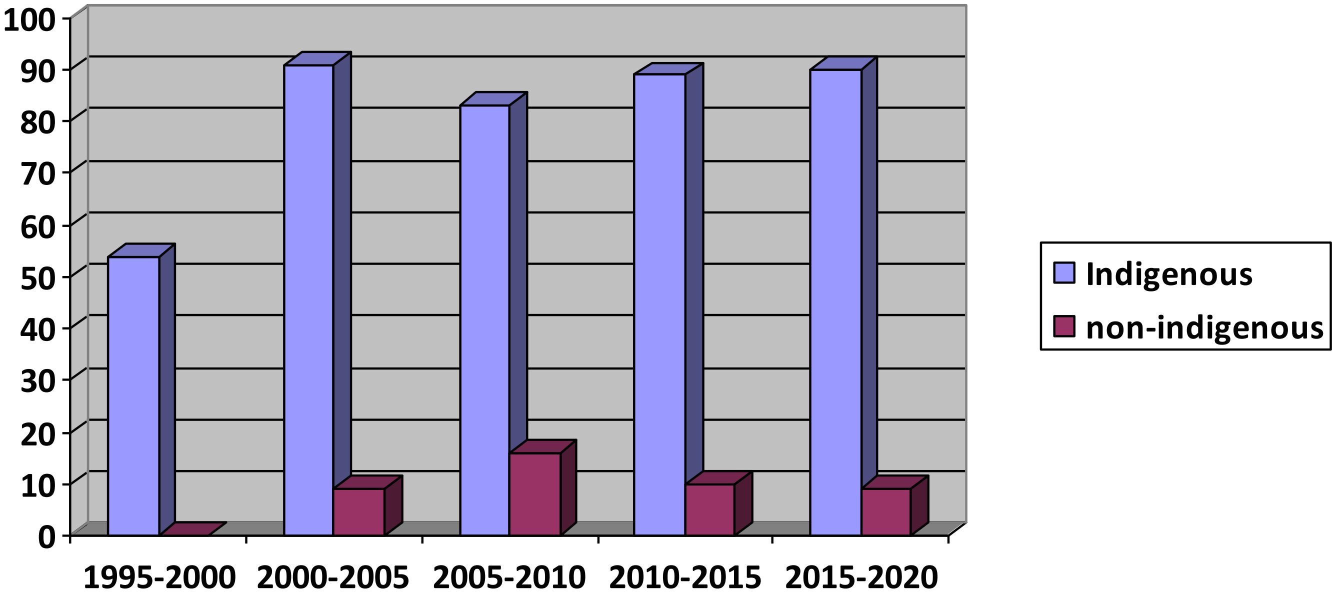

- ባለፉት 25 ዓመታት በክልል ም/ቤት ውስጥ ውክልናው እያደገ መጥቱዋል፡፡
- በመጀመሪያው 5 ዓመት በህግ-አስፈፃሚውና በክልል ም/ቤት መካከል የስልጣን ክፍፍልና Check and Balance አልነበረም፡፡
- የክልሉ ፕሬዝዳንት የም/ቤቱን ጉባኤ ይመሩ ነበር፡፡ 8 መደበኛ ጉባኤዎችን መርተዋል፡፡

- ከዚህ አንፃር በርካታ መሻሻሎች ተስተውለዋል።

- ሆኖም ግን አሁንም ቢሆን የአስፈፃሚው ተፅዕኖ አሉታዊ አስተዋፅኦ እያደረሰ ይገኛል።
ለምሳሌ ያክል የቋዋሚ ኮሚቴዎች አደረጃጀትና ስልጣን ደረጃ ከካቢኔዎች አንፃር ዝቅ ያለ መሆኑ ማየት ይቻላል።

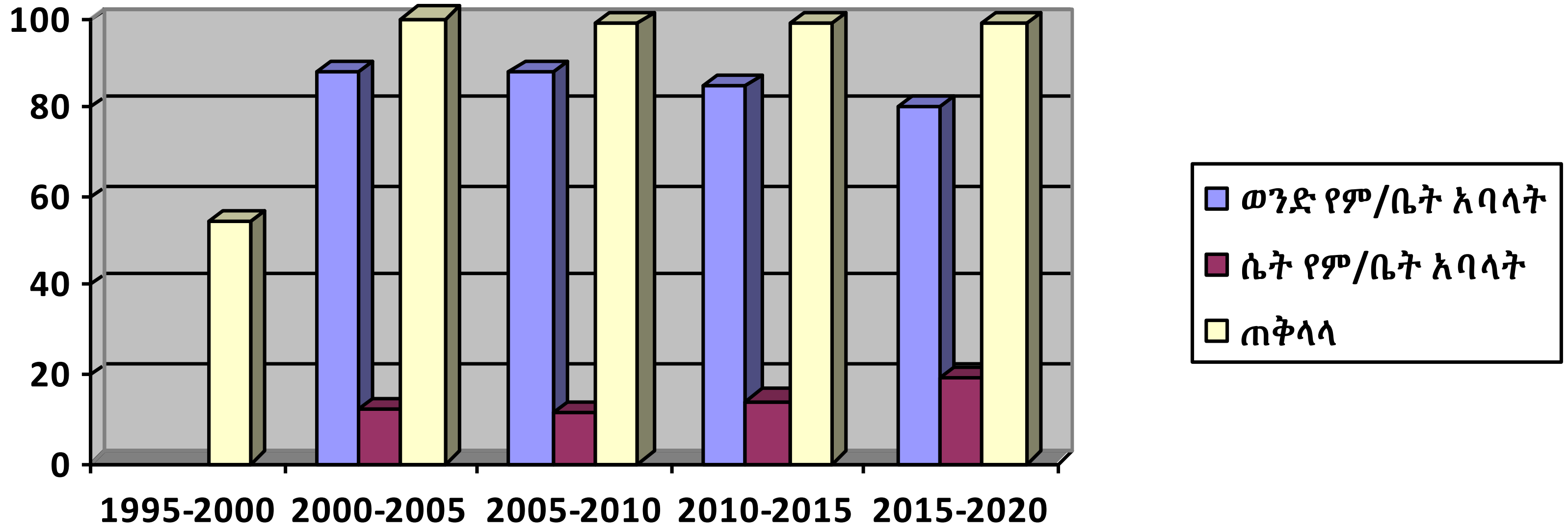

- በግራፉ መሰረት ከጊዜ ወደ ጊዜ የሴት ም/ቤት አባላት ቁጥር አንፃራዊ መሻሻል ይስተዋልበት

የወካይ ተወካይ ግንኙነት

የወካይ ተወካይ ግንኙነት በርካታ አግባቦች አሉት

- ምርጫ
- የቋሚ ኮሚቴ የመስክ ምልከታ
- የቀጥታ ወካይ ተወካይ ውይይት

1. ምርጫ

- ምርጫ ዋነኛ የመገናኛ መንገድ ነው፡፡
- ብዙ ጊዜ ዴሞክራሲ ባልዳበረባቸውና ጠንካራ የምርጫ ፉክክር በሌለባቸው አካባቢዎች የወካይ ተወካይ ግንኙነት በቅድመ ምርጫና ምርጫ ጊዜ ብቻ የተገደበ ነው፡፡

• እስከ አሁን ለቤ.ጉ ክልል ም.ቤት አምስት ያክል ምርጫዎች የተደረጉ ቢሆንም ጠንካራ ፉክክር ያልተስተዋለባቸው በመሆኑ ይህ የግንኙነት አግባብ ጠንካራ እንዳይሆን አድርጎታል፡፡

•ጠንካራ የመድብለ ፓርቲ ስርዓትና የምርጫ ፉክክር አለመኖር የቅድመ ምርጫ ቅስቀሳ ደካማ እንዲሆን አድርጎታል፡፡

• የምርጫ ቅስቀሳው ደካማ በመሆኑ የመራጭ ተመራጭ ግንኙነቱ በፖስተሮች ብቻ የተገደበ ነው፡፡

•ከዚህም ባሻገር የምርጫ ቅስቀሳም ከፓርቲ ፕሮግራምና ፖሊሲ ይልቅ የግለሰቦች ብሄር ወይማ ሌላ ማንነት ላይ ያተኮረ መሆን ግንኙነታቸው ላይ አሉታዊ አስተዋፅዖ አሳድሩዋል፡፡

2. የቋዋሚ ኮሚቴ የመስክ ምልከታ

- ኮሜቴዎች በአለም ም/ቤቶች ሁሉ ይገኛሉ፡፡
- ዋነኛ ሚናቸውም ሌሎች የመንግስት አካላትን መከታታልና መቆጣጠር ነው፡፡
- ከሚከታተሉባቸው መንገዶችም ሪፖርት አንዱና ዋነኛው ነው፡፡
- ከሪፖርቶች ባሻገርም በአካል በመገኘት የመስክ ምልከታ ማድረግም ሌላኛው መንገድ ነው፡፡
- በቤ.ጉ ክልል ም/ቤት ውስጥ 6 ቋዋሚ ኮሚቴዎች
- በዚህ ክልል ውስጥ በተለያዩ ምክንያቶች ሁለቱም በሚፈለገው መልኩ እየሄዱ አይደለም፡፡
- ይህ ም.ቤት አባላትና የመራጭ መድረክ ግን በቋዋሚ ኮሚቴዎች ብቻ የተወሰነ ነው

3. የቀጥታ ውይይት

- የፌዴራል የህዝብ ተወካዮች ም.ቤት አባላት ህዝቡን እንድያነጋግሩ የ 3 ወር እረፍት ሰጥቶ ወደየ ምርጫ ክልላቸው ይልካል፡፡
- በክልል ም/ቤት ደረጃ ግን አባላት በፈለጉት ጊዜ ሁሉ መራጫቸው እንዲያወያዩ ይፈቅዳል፡፡
- ሁኔታቸውንም ያመቻቻል፡፡
- በአስፈፃሚውና በህግ አውጪው መካከል ያለው ልዩነት በጣም ውስን መሆኑ ይህም ደካማ እንዲሆን አድርጉዋል፡፡
- ም.ቤቱ ይህንን በመረዳት constituency office ለመክፈት ወይም ነፃ የስልክ መስመር ለመዘርጋት እየተንቀሳቀሱ ነው፡፡

በክልሉ የወካይ ተወካይ ግንኙነትና ያጠናከሩ ነገሮች

- **ማህበራዊ ሚድያ አክቲቪዝም**
  - ✓ማህበራዊ ሚድያ ህዝብና መንግስትን በማቀራረብ ረገድ ጉልህ ሚና እየተጫወተ ይገኛል፡፡
  - ✓ በሚድያው ዘርፍ ዴሞክራሲ ባልዳበረበት ፤ ትችትን መቀበልና ሀሳብን በነፃ መግለፅ ባልተለመደበት ሀገር ማህበራዊ ሚዲያ የተለየ ቦታ አለው፡፡
  - ✓መንግስትን ሳይሆን ሌሎች ተዋንያንን empower ያደርጋል፡፡
  - ✓ከዚህ በፊት በክልሉ የመረጃ ፈላጊው የሚፈልገው ሳይሆን መንግስት የሚፈልገው ብቻ ነበር ለህዝብ የሚደርሰው (Top down) ነበር፡፡
    - ✓ማህበራዊ ሚድያ ይህንን በፍፁም ቀይሮታል፡፡
    - ✓ማንም የደረሰውን መረጃ መንግስት ፈለገው አልፈለገው ለህዝብ ማድረስ ይችላል፡፡

✓ ይህ መንግስትን አዳክሙል፡፡ በማናለብሽነት ውሳኔ ማስተላለፍ ፈፅሞ አዳጋች ሆንዋል፡፡

✓የምክር ቤት አባላትም በምርጫ ክልላቸው ያለውን ወቅታዊ ሁኔታ በቀላሉ እንዲረዱ አስችሉዋል፡፡

✓በአብዛኛ ማለትም የተማረው ማህበራዊ ሚድያን ይጠቀማል፡፡

✓ ሆኖም ግን እንደተቋዋማ ም/ቤት ዘመኑ የፈጠረለትን መልካም አጋጣሚ መጠቀም አልቻለም፡፡

✓ ም/ቤቱ የራሱ Facebook ሆነ Twitter ገፅ የለውም፡፡

• የብሄር ፖለቲካ ማገርሸት

•የብሄር ፖለቲካ ማገርሸት በአመዛኙ አሉታዊ ተፅዕኖው የጎላ ቢመስልም በርካታ አውንታዊ ጎኖችም አሉት፡፡

•በፖለቲካ ንቃተ-ህሊና እንዲዳብር አድርጉዋል፡፡

•የምክርቤቶችንና የመንግስትን እንቅስቃሴ በአፅዕኖት የሚከታተልና ጠያቂ ዜጋ እንዲፈጠር አግዝዋል፡፡

• ይህም በአንድም ሆነ በሌላ መንገድ የዜጎችና የተወካዮቻቸው ግንኙነት አሻሽልዋል፡፡

በክልሉ የወካይ ተወካይ ግንኙነትና ያዳከሙ ነገሮች

- **ደካማ የመድብለ ፓርቲ ስርዓት**

  - በክልሉ የመድብለ ፓርቲ ስርዓት በህገ ያለ ቢሆንም ግን በተግባር ግን አለ ለማለት አያስደፍርም፡፡
  - ላለፉት አስር አመታት የም.ቤት መቀመጫ ወንበሮች በገዢው ድርጅት ወይም በአጋሮቹ ብቻ የተያዘ መሆኑን ይህንን ያመላክታል፡፡
  - የ ም.ቤት መቀመጫ ወንበሮች negotiated ናቸው፡፡
  - ድርጅት እጩ አርጎ ካቀረበ ፉክክር ስለሌለ ም/ቤት አባል ስለሚሆኑ የስልጣን ምንጭ ህዝብ ሳይሆን ድርጅት የሚመስላቸው ብዙዎች ናቸው፡፡

•የገዘፈ Party discipline

➢በክልሉ የድርጅት እጅ ረጅም ነው፡፡ የድርጅትና የመንግስት ስራ መደበላለቆችም ይስተዋላሉ፡፡ (በአሶሳ ከተማ አስተዳደር የነበረውን ክስተት እንደምሳሌ ማንሳት ይቻላል)፡፡

•በህግ ማንም የምክር ቤት አባል በሚናገረው ወይም በሚሰጠው ድምፅ ምንም አይነት ጫና እንደማይደረግ ቢገልፅም ድርጅትን ያልደገፉ ወይም የተቹ ስልታዊ በሆነ መንገድ ከስልጣን እንዲወርዱ ወይም እንዲገለሉ ይደረጋል፡፡

➢ህዝብን ከማገልገል ይልቅ ድርጅትን ብቻ መከተል ይስተዋላል፡፡

GLOBAL RESEARCH NETWORK ON PARLIAMENTS AND PEOPLE

በክልሉ ውክልናና ለማሻሻል የሚያስፈለጉና ሊወሰዱ የሚችሉ የመፍትሄ ሀሳቦች

- ✓ የም/ቤት መቀመጫ ወንበሮችን ከነበረበት 99 ከፍ ማድረግ
- ✓ ነፃና ታዕማኒነት ያለው ምርጫ ማካሄድና ውክልናን ከፍ ማድረግ
- ✓ ስርዓት ምርጫን ከ ቀላል አብላጫ ድምፅ ወደ ተመጣጣኝ ውክልና መቀየር፡፡
- ✓ ግን ይህ ሲሆን የፌደራል ስርዓትን በማይንድ መልኩና ውክልናን በሚያረጋግጥ መሆን መቻል አለበት፡፡

Arts & Humanities Research Council

GCRF Global Challenges Research Fund

SOAS University of London

ማጠቃለያ

- ✓ ዴሞክራሲ እንዲሰፍን፤ ሰላም እንዲመጣ ምክር ቤቶችን እምፖውረ ማድረግ ያስፈልጋል፡፡
- ✓ ሁሉም የህብረተሰብ ክፍሎች በአግባቡ መወከል ይኖርባቸዋል፡፡
- ✓ ይህ ሲባል ግን የፌደራል ስርዓቱን በጠበቀ መልኩ መሆን አለበት
- ✓ የቤ.ጉ ክልል ምክር ቤት ከተቋቋመበት ጊዜ አንስቶ ላለፉት 25 ዓመታት ገደማ በርካታ አውንታዊ ለውጦች አሳይቱዋል፡፡